

Preporuke za zaštitu zdravlja studenata i zaposlenih u visoko školskom obrazovanju tokom trajanja pandemije COVID-19

1) Edukacija o načinima i značaju prevencije COVID-19 u univerzitetskoj sredini

- Organizovati TV emisije na kojima će se objasniti načini i značaj prevencije tokom univerzitetskog obrazovanja i upoznati studenti i osoblje visokoškolskih obrazovnih ustanova sa načinom rada u predstojećoj školskoj godini i pravilima kojih će se studenti i zaposleni morati pridržavati.
- Pripremiti edukativne materijale u vidu postera i lifleta o načinima prevencije (držanje fizičke distance, pravilnom stavljanju, nošenju, skidanju i odlaganju maski, pravilnom načinu pranja ruku) i značaju prevencije COVID-19) koje prije početka studijske godine treba postaviti na svim vidljivim mjestima na fakultetu (na ulazu, hodnicima, učionicama/amfiteatrima, fiskulturnim salama, prostorijama za nastavno i nenastavno osoblje fakulteta i toaletima). U skladu sa mogućnostima, pripremiti video materijale koji bi bili prikazivani na sajtovima fakulteta i preko televizora ukoliko ih fakulteti posjeduju.
- Prije početka školske godine organizovati Webinar edukaciju ili edukaciju u manjim grupama za zaposlene na fakultetima o načinima i značaju prevencije COVID-19 tokom boravka na fakultetima.
- Prvi dan školske godine posvetiti informisanju studenata o načinima i značaju prevencije COVID-19 u, kao i načinu rada i pravilima kojih se moraju pridržavati dok borave u dvorištu i prostorijama fakulteta.

2) Mjere smanjenja rizika unosa novog korona virusa na fakultetima

- Studenti, nastavno i dr. zaposleno osoblje ne dolaze na fakultet ukoliko imaju akutne zdravstvene tegobe (npr. simptomi akutne respiratorne ili crijevne infekcije; povišena tjelesna temperatura, gubitak čula (osjeta) mirisa i/ili ukusa i sl.)
- Obaveza studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja je da provjeri tjelesnu temperaturu prije polaska na fakultet (ukoliko je ista veća od 37,2 °C ne treba da idu na fakultet).
- Na fakultet ne mogu da idu lica kojima je izdato rješenje o stavljanju u kućni/institucionalni karantin (za lica iz kontakta) ili mjera kućne izolacije (za inficirana/oboljela lica).

3) Dužina trajanja nastave

- U trenutnim epidemiološkim okolnostima, u cilju smanjenja mogućeg rizika za širenje infekcije i okolnosti pod kojima se preporučuje obavljanje nastave (nošenje maski), preporučuje se da univerziteti / prosvetne vlasti sagledaju mogućnost skraćivanja dužine trajanja časova na 30 minuta i smanjenja broja časova u toku dana (preporuka je da studenti imaju maksimalno 6 časova/dan).
- S obzirom na preporučenu dužinu trajanja nastave, a u cilju i izbjegavanja gužvi tokom pauza između pojedinih časova, sugerise se da se prilikom izrade rasporeda što više favorizuju blok časovi.
- Fakulteti koji u nastavnom planu i programu imaju praktičnu nastavu/vježbe, organizuju istu samostalno ili u saradnji sa poslodavcima, na način da se obezbjede uslovi za održavanje adekvatne fizičke distance, nošenja maski i mogućnosti održavanja lične higijene koja su navedena u dijelu teksta koji slijedi.

4) Nošenje maski

- Nastavno i drugo osoblje na fakultetu kao i student, na fakultet dolaze sa maskama na licu, koje su u obavezi da nose sve vrijeme boravka na fakultetu, kao i nakon napuštanja fakulteta. Preporučuje se da student pored maske sa kojom dolazi na fakultet sa sobom ima još najmanje dvije do tri maske u rezervi za slučaj da ima potrebu da promjeni masku, kao i posebnu kesu za odlaganje korišćenih maski (posebno ako su to platnene maske koje će vratiti sa sobom radi pranja i ponovnog korišćenja)
- Uprava fakulteta je odgovorna da obezbjedi nadzor nad nošenjem maski i održavanju propisane fizičke distance u prostorijama fakulteta kao i dvorištu fakulteta prilikom dolaska na fakultet, boravka u prostorijama fakulteta i njegovog napuštanja nakon održane nastave.
- Tokom boravka na fakultetu moguće je da se koristi bilo koja maska (hirurška, platnena, N95), ali ona treba da se koristi na ispravan način tako da pokriva nos i usta.
- Za nastavno osoblje koje po prirodi posla ostvaruju bliži kontakt sa studentima, preporučeno je da pored maski nose i vizir. Nošenje vizira se preporučuje kao pojačana mjera zaštite licima koja imaju značajna komorbiditetna stanja ili nastavnom osoblju i studentima koji iz medicinskih razloga ne tolerišu nošenje maski (obzirom da vizir nije adekvatna zamjena za masku, u tom slučaju takva lica moraju strogo da poštuju fizičku distancu od 2 metra tj. ne smiju da dolaze u bliži kontakt sa ostalim osobama).
- Masku je dozvoljeno skinuti samo za vrijeme konzumiranja hrane/sokova/vode u toku pauze između časova (vidjeti dio koji se odnosi na ishranu učenika) ali u tom slučaju se mora strogo poštovati fizička distanca od 2 metra.
- Za studente koji iz medicinskih razloga ne mogu da tolerišu nošenje bilo maske, bilo vizira, mogućnost zaštite i način edukacije će se razmatrati pojedinačno za svaki slučaj u konsultaciji sa roditeljima, izabranim doktorom i drugim ljekarima specijalistima koji prate zdravlje studenta.

5) Održavanje fizičke distance

- Neophodno je održavati fizičku distancu sa drugim osobama od najmanje 2 metara tokom boravka u prostorijama fakulteta i u fakultetskom dvorištu prilikom dolaska na fakultet i napuštanja istog nakon održane nastave. Preporučuje se da uprave fakulteta, ukoliko je to izvodljivo, u dvorištu fakulteta na prikladan način označe propisanu fizičku distancu koja se mora održavati.
- Broj studenata u učionicama, amfiteatrima i vježbaonicama se određuje prema veličini istih a u skladu sa kriterijumom da se svakom studentu treba obezbjediti najmanje 4 m² prostora, najmanje 6 m² za nastavnika i najmanje 2,5 m udaljenosti od table do prednje ivice prvih klupa u kojima sjede studenti.
- Ukoliko je broj studenata veći nego što su prostorni kapaciteti prostorija u kojima se obavlja nastava, studenti će se podijeliti u odgovarajući broj grupa koje će imati nastavu u različitim vremenskim terminima/smjenama. Ukoliko to nije moguće sprovesti, sugerise se organizovanje kombinovane nastave ili online nastave u cjelosti.
- Preporučuje se da studenti što rjeđe mijenjaju prostorije u kojima se odvija nastava kako bi se izbjeglo stvaranje gužvi u hodnicima i time povećao broj bliskih kontakata. Ukoliko je moguće, najbolje je da studenti cjelodnevnu planiranu nastavu imaju u jednoj prostoriji jer svaka izmjena grupa studenata zahtijeva uz dezinfekciju svih stolova i nastavnih pomagala koji su korišćeni i provjetranje istih u trajanju ne kraćem od 20-30 minuta.

- Preporučuje se da se obustave aktivnosti kod kojih je moguće pojačano izbacivanje respiratornih kapljica i eventualno stvaranje aerosola (pjevanje, intenzivne sportske aktivnosti sa bliskim kontaktima, navijanje i sl.).
- Ukoliko se razmatra mogućnost održavanja časova fizičkog vaspitanja, preporučuje se organizovati nastavu na otvorenom kada god je to moguće i realizaciju nastavnog programa tako da se izbjegne bliski kontakt odnosno održi fizička distanca od najmanje dva metra u svim pravcima. Ukoliko se časovi organizuju u prostorijama (salama za fiskulturu) obezbjediti nastavni program koji će omogućiti održavanje propisane fizičke distance. Ne preporučuju je izvođenje kolektivnih sportskih aktivnosti u kojima može doći do bliskog kontakta studenata, već samo individualne aktivnosti (gimnastika sa vježbama istezanja). U fiskulturnim salama je neophodno obezbediti adekvatnu prirodnu ventilaciju, odgovarajuće održavanje higijene u salama i svlačionicama u kojima se mora obezbediti održavanje fizičke distance. Prije i poslije svakog časa neophodno je dezinfikovati zajedničke predmete (sprave, i sl.), očistiti/oprati salu i provjetriti je.
- Organizovati korišćenje toaleta tako da u toalet ulazi onoliko studenata koliko kabina ima, a da se ispred toaleta čeka u redu sa poštovanjem fizičke distance od najmanje dva metra. Obezbediti nadzor nad korišćenjem toaleta od strane radnica na održavanju higijene ili dežurnih nastavnika.
- Uprava fakulteta je odgovorna za sagledavanje odgovarajućeg načina ulaska u prostorije fakulteta i napuštanja istih nakon nastave kojim će se obezbediti izbjegavanje stvaranja gužvi i održavanje propisane fizičke distance.
- Mogućnost eventualnog organizovana priredbi/proslava uprave fakulteta će procjenjivati u skladu sa naredbama NKT o uslovima po kojim su dozvoljena okupljanja u zatvorenim i otvorenim javnim prostorima i dozvoljenom broju učesnika.

6) Održavanje lične higijene

- Tokom boravka na fakultetu studenti, nastavnici i osoblje fakulteta ličnu higijenu održavaju pranjem ruku sa higijenski ispravnom vodom za piće i sapunom u trajanju od najmanje 20 sekundi ili upotrebom dezinfekcionog sredstva na bazi 70% alkohola. Dezinfekcija ruku sredstvima na bazi 70% alkohola ne može zamjeniti pranje ruku vodom i sapunom ukoliko su ruke vidno zaprljane. Posle nekoliko izvršenih dezinfekcija ruku obavezno oprati ruke vodom i sapunom. U svakoj učionici/amfiteatru (ali drugim prostorijama škole poput fiskulturnih sala i prostorija za nastavno i nenastavno osoblje škole) moraju biti ugrađeni dispenceri sa dezinfekcionim sredstvom na bazi 70% alkohola. Ukoliko u prostorijama u kojima se obavlja nastava postoji lavabo sa česmom neophodno je obezbediti tečni sapun i papirnate ubruse. U toaletima pored tečnog sapuna i papirnatih ubrusa, takođe mora biti ugrađen najmanje jedan dispenser za dezinfekciju ruku na bazi 70% alkohola.
- Pranje ruku ili dezinfekcija se obavlja ukoliko je student dodirivao zajednička nastavna i pomoćna sredstva, prije i poslije odlaska u toalet, dodirivanja kvaka na vratima, potrebe da promijeni masku (npr. nakon potrebe da išmrkne ili ispljune sadržaj iz nosa/usta), nakon što je skinuo masku radi konzumiranja obroka i/ili soka/vode i sl.

7) Održavanje opšte higijene na fakultetima

- U svakoj prostoriji u kojoj se obavlja nastava mora postojati kanta za otpatke sa poklopcem (poželjno sa nožnom pedalom za otvaranje) u koju se odlaže smeće uključujući i upotrebene

maske za jednokratnu upotrebu. Poželjno je radi lakšeg odstranjivanja smeća da se u kanti nalazi plastična kesa na vezivanje koja će se prije iznošenja smeća zavezati u cilju spriječavanja rasipanja sadržaja. Osoblje zaduženo za održavanje opšte higijene na fakultetu mora redovno prazniti kante, najmanje nakon svakog časa ili barem između izmjene grupe studenata koji drže nastavu u toj prostoriji.

- Čišćenje prostorija se sprovodi mehaničkim čišćenjem vodom i sapunom ili deterdžentom, trljanjem i struganjem, počev od čistijih ka prljavijim površinama, krećući od onih postavljenih više ka nižim, završno sa podom i korišćenjem čistih krpa (različite za različite površine i prostorije, npr. posebna za WC šolju, lavabo, podove, klupe...) i svježih rastvora sredstava kojima se čišćenje sprovodi.
- Postupak dezinfekcije određenog prostora ili ustanove (u ovom slučaju fakulteta) podrazumjeva niz procedura u kojima se upotrebljavaju različite metode i dezinfekciona sredstva, a koje obavljaju ovlašćene ustanove i stručna i obučena lica onda kada za to postoji opravdana potreba, te se za te potrebe preporučuje angažovanje ovlašćenih ustanova. Rutinska dezinfekcija prostorija fakulteta se ne preporučuje.
- Dezinfekcija koju može da obavi osoblje zaduženo za održavanje higijene odnosi se samo na dezinfekciju zajedničkih predmeta koji se često dodiruju (školske klupe/stolovi u amfiteatrima, sportska oprema, kvake, ručke na prozorima, nastavni pribor) i to isključivo sredstvima na bazi 70% alkohola i nakon mehaničkog čišćenja vidljivo zaprljanih površina.
- Nekontrolisana i nekritička upotreba dezinficijensa može dovesti do niza negativnih efekata po zdravlje dece, nastavnog i školskog osoblja kao što su: iritacija kože i pojava alergija, ekcema i drugih promena na koži, iritacija sluzokože respiratornih puteva (nosa, ždrela, pluća) i pogoršanje ili pojava astme, opstruktivne bolesti pluća i dr.
- Prilikom upotrebe dezinficijensa ne preporučuje se njihova upotreba u vidu rasprskavanja, već potapanjem ili natapanje tkanine. Pri korišćenju dezinfekcionih sredstava voditi računa o pravilnoj primjeni istih prema uputstvu proizvođača po pitanju namjene, koncentracije, načina upotrebe i neophodnog kontaktnog vremena. Preporučuje se pravljenje higijenskog plana čišćenja (ko čisti, kada, na kom spratu, itd).
- Čišćenje cjelokupnog prostora na fakultetu (podovi, zidovi, vrata, i druge površine koje koristi veći broj osoba: stolovi i stolice, pribor za nastavu, kvake, prekidači za svjetlo, ručke ormarići, slavine, WC šolje, vodokotlići, lavaboi, sportska oprema i dr.) neophodno je obaviti najmanje prije početka rada fakulteta i nakon svake izmjene grupe studenata koji borave u prostorijama za nastavu.
- U cilju kontinuiranog obezbjeđenja dovoljnih količina sredstava za čišćenje i dezinfekciju kao i ostalih higijenskih potrebitina (tečnih sapuna, papirnatih ubrusa i sl.) neophodno je unaprijed sagledati potrebe i procijeniti eventualnu neophodnost doedukacije lica koja su zadužena za održavanje higijene na fakultetu.
- Zbog neophodnosti za pojačanim mjerama na održavanju higijene na fakultetima (između ostalog čišćenje i dezinfekcija svih stolova i stolica u učionicama/amfiteatrima nakon svake izmjene studenata), potrebno je blagovremeno isplanirati vrijeme neophodno za sprovođenje ovih aktivnosti kao i eventualne potrebe za angažmanom dodatnog osoblja na poslovima održavanja higijene.

8) Redovno provjetravanje svih prostorija na fakultetu

- Preporučuje se da se provjetravanje školskih prostorija vrši uglavnom prirodnim putem (otvaranjem prozora), uz ograničeno korišćenje vještačke ventilacije. Centralizovanu klimatizaciju koristiti bez recirkulacije – samo ubacivanjem svježeg vazduha.
- Provjetravanje je obavezno tokom trajanja svake pauze između časova i u periodima između smjenjivanja grupa studenata koji borave u prostorijama u kojima se sprovodi nastava (najmanje u trajanju od 20-30 minuta). Ukoliko vremenski i drugi uslovi uslovi dozvoljavaju preporučuje se držanje otvorenih prozora i tokom trajanja nastave.

9) Ishrana studenata na fakultetu

- Preporučuje se da studenti konzumiraju obrok prije dolaska na fakultet kako se ne bi izlagali mogućem riziku od infekcije za vrijeme konzumiranja obroka van kuće.
- Ukoliko student nije u mogućnosti da ima obrok prije dolaska na fakultet, preporučuje se da hranu donosi od kuće i da istu konzumira za vrijeme pauze najbolje na otvorenom prostoru ukoliko dužina pauze između časova to dozvoljava.
- Ukoliko na fakultetu postoji restoran sa stolovima i stolicama neophodno je obezbjediti uslove koji su propisani za ugostiteljske objekte vodeći računa da se student i osoblje fakulteta što kraće zadržavaju u tim prostorima.

10) Postupak sa studentima, nastavnim i nenastavnim osobljem fakulteta koji imaju simptome respiratorne infekcije ili druge akutne tegobe koje pobuđuju sumnju na moguću infekciju

- Svaki fakultet, u skladu sa brojem studenata, unaprijed treba da opredjeli jednu do dvije prostorije koje bi služile za izolaciju lica za koje se tokom boravka na fakultetu jave akutne tegobe sa sumnjom na infekciju. Takođe, neophodno je da se unaprijed razrade procedure i postupci ponašanja kao i način obavještavanja nadležnih zdravstvenih i inspeksijskih službi.
- Ukoliko je osoba kod koje su se javile tegobe pripadnik osoblja fakulteta, neophodno je da se osoba sa simptomima bolesti odmah javi u COVID-19 ambulantu nadležnog doma zdravlja. Istovremeno, lice na fakultetu koju određuje dekan fakulteta treba da obavijesti nadležnu epidemiološku službu i zdravstveno sanitarnu inspekciju.
- Ukoliko je osoba kod koje su se javile tegobe neko od studenata, neophodno ga je smjestiti u praznu unaprijed određenu prostoriju za izolaciju a potom obavijestiti nadležnu epidemiološku službu, zdravstveno-sanitarnu inspekciju i roditelje/rodbinu ukoliko student živi u gradu u kojem studira. Ukoliko zdravstveno stanje studenta to zahtijeva, neophodno je obavijestiti i nadležnu COVID-19 ambulantu ili službu hitne medicinske pomoći. Do dolaska ljekara i/ili roditelja/rodbine, o studentu, u sobi za izolaciju, treba da brine jedna osoba koristeći masku, vizir i rukavice (poželjno da nosi i mantil ili kecelju), a prostoriju nakon odlaska studenta treba očistiti i dezinfikovati.

Na osnovu navedenih preporuka uprava svakog pojedinačnog fakulteta, nakon pažljivo sprovedene analize raspoloživog prostora i ljudskih resursa, treba da napravi procjenu izvodljivosti redovnog oblika nastave koji podrazumijeva dolazak studenata na fakultet. U slučaju da uprava fakulteta procijeni da nije u

moćnosti da ispuni dio ili većinu navedenih preporuka, moguće alternative su **a)** organizovanje kombinovanog modela nastave ("online nastava tj. organizacija predavanja na daljinu sa stalnim ili povremenim dolascima studenata u malim grupama radi obavljanja praktične nastave/vježbi, eventualnih konsultacija i provjere znanja) ili **b)** organizovanje isključivo online nastave.

Napomena: Prilikom izrade ovih preporuka korišćena su iskustva i dostupni materijali iz susjednih država, preporuke SZO, publikovani radovi, kao i ideje i prijedlozi dobijeni tokom konsultacija sa prosvjetnim i zdravstvenim radnicima. Preporuke su privremenog karaktera i podložne su izmjenama u skladu sa novim saznanjima i sticanjem iskustva tokom implementacije nastave. Preporuke su privremenog karaktera i podložne su izmjenama u skladu sa novim saznanjima i sticanjem iskustva tokom implementacije nastave.